

Delaktighet – ett alltför oreflekterat begrepp i Svenska kyrkans församlingsinstruktioner

CAROLINE GUSTAVSSON

Caroline Gustavsson är docent i religionspedagogik och lektor vid Stockholms universitet.

caroline.gustavsson@hsd.su.se

Inledning

Delaktighet är ett begrepp som ofta används i kyrkliga sammanhang. Begreppet används i den kyrkliga vokabulären, men också utanför denna kontext, med en främst positiv klang och innebörd.¹ Delaktighet beskrivs som en rättighet, något som ska föreligga och som ett tillstånd som finns, eller inte finns, under vissa givna omständigheter.² Det är också en många gånger normativ strävan att människor ska vara delaktiga. I följande artikel står församlingsinstruktioner i Svenska kyrkan i fokus men studiens centrala frågor kan förväntas vara av betydelse också i andra sammanhang, om än i modifierad form: Vad betyder delaktighet? Blir människor delaktiga genom att delta? Hur används begreppet delaktighet i officiella handlingar i Svenska kyrkan, i kyrkans samtidiga uppdrag att, i enlighet med kyrkoordningen, fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission?³

---

1. Martin Molin, *Att vara i särklass – om delaktighet och utanförskap i gymnasiesärskolan*, Linköping 2004, 17.

2. Ulf Janson, "Delaktig i lek – en fråga om röst i det barnkulturella", i Karin Helander (red.), *Nu vill jag prata! Barns röster i barnkulturen*, Stockholm 2013, 16.

3. *Kyrkoordning för Svenska kyrkan*, 2 kap. 1 §, Stockholm 2018.

Syftet med föreliggande artikel är att beskriva och kritiskt reflektera över hur delaktighet kommer till uttryck i några av Svenska kyrkans församlingsinstruktioner.

I en tid när engagemanget i Svenska kyrkan är långt ifrån självklart är det av betydelse att granska hur en ambition att öka människors delaktighet kommer till uttryck i officiella handlingar. Enligt kyrkoordningen ska det finnas en församlingsinstruktion i varje församling i Svenska kyrkan.⁴ Församlingsinstruktionen är ett dokument som förväntas ange och styra hur den grundläggande uppgiften – gudstjänst, undervisning, diakoni, mission – fullgörs. Den är med andra ord ett dokument mot vilket en utvärdering av församlingens verksamhet kontinuerligt skulle kunna göras.

De församlingsinstruktioner som ligger till grund för den här redovisade studien kommer samtliga från Växjö stift. Valet av stift var pragmatiskt då en kontakt med stiftet etablerats och delar av studiens resultat kunde redovisas och prövas vid stiftets fortbildningsdagar 2016. Urvalet av församlingar och pastorat är slumpmässigt och bygger inte på någon tidigare förförståelse. Sammanlagt har instruktioner från 19 församlingar varit föremål för analys.⁵

Samtliga församlingsinstruktioner är framskrivna i enlighet med de manualer för församlingsinstruktioner som Växjö stift tagit fram.⁶ Enligt dessa manualer förväntas församlingsinstruktionerna innehålla följande: omvärlds- och barnkonsekvensanalys, de bestämmelser som domkapitlet beslutar om (avser bland annat antalet huvudgudstjänster och konfirmandriktlinjer), ansvarsfördelning samt pastoralt program för de fyra perspektiven i den grundläggande uppgiften. Församlingsinstruktionerna ska också synliggöra varje enskild församling i det fall de ingår som del i ett pastorat.

Den undersökning som redovisas finner sin hemvist inom religionspedagogik, ett forskningsfält med utrymme för en reflektion kring lärande och undervisning och villkoren för desamma i såväl kyrkliga som icke-konfessionella kontexter.⁷ Ett av villkoren för lärande och meningsskapande är språk och begrepp. Artikeln bidrar i det sammanhanget till en förbättrad förståelse av begreppet delaktighet i dokument som förväntas vara av betydelse för församlingars praktiska arbete.

De 19 församlingsinstruktionerna har först analyserats var för sig, för att därefter bli föremål för en jämförande analys där övergripande eller tvärtom

4. *Kyrkoordning 2018*, 2 kap. 6 §; 57 kap. 5 §.

5. I stiftet fanns vid studiens genomförande 39 pastorat och 21 församlingar. Några av de församlingar som ingår i studien är del av ett pastorat. Materialet omfattar cirka 125 A4-sidor.

6. ”Bygga – med *till* tro: Manual för församlingsinstruktion – församlingar som ingår i ett pastorat”, Växjö 2016; ”Bygga – med *till* tro: Manual för församlingsinstruktion – församlingar som *inte* ingår i ett pastorat”, Växjö 2016.

7. Rune Larsson, *Samtal vid brunnar: Introduktion till religionspedagogikens teori och didaktik*, Lund 2009; Rune Larsson, *Introduktion till religionspedagogiken*, Lund 1992.

kontrasterande teman i materialet har prövats. Det presenterade resultatet ger uttryck för genomgående teman i samtliga församlingsinstruktioner och citaten kan därför betraktas som representativa.

Artikeln argumenterar för betydelsen av att tydligare skriva fram skillnaden mellan att delta och att vara delaktig. Artikeln argumenterar också för att församlingsinstruktionerna ska tydliggöra de förutsättningar som krävs för att en känsla av delaktighet ska vara möjlig.⁸ En större medvetenhet om innebörden av begreppet delaktighet kan förväntas ge utrymme för framtida utvärderingar av mer än kvantifierbara mål i församlingarnas verksamhet. Artikeln och de resultat som redovisas kan i den meningen utgöra ett samtalsunderlag i den revision av församlingsinstruktionerna som flera församlingar i Svenska kyrkan kontinuerligt förväntas göra.

Artikeln inleds med en presentation av några olika perspektiv på begreppet delaktighet i en framför allt svensk och kyrklig kontext som synliggör att innebörden av begreppet delaktighet är långt ifrån självklar.

Delaktighet i fokus

Ordet delaktighet har i sin lexikala betydelse såväl negativa som positiva konnotationer även om det, som tidigare nämnts, oftare associeras till det senare.⁹ Delaktighet är synonymt med ord som ”medverkande”, ”inblandad” och ”medansvarig” men också med ord som ”medbrottsling” och ”insyltad”.¹⁰ I ett kyrkligt sammanhang kan begreppet delaktighet också förväntas stå i relation till begreppet kallelse.¹¹

Forskning kring innebörden och betydelsen av begreppet delaktighet finns i ett såväl svenskt som internationellt sammanhang med flera exempel inom ”handikappforskning” men också inom skolforskning.¹² I kyrkliga sammanhang är forskningen kring begreppets innebörd mindre tydlig i internationella sammanhang, vilket till viss del kan förklaras av svårigheten att översätta den distinktion som i en svensk kontext kan göras mellan att *delta* och *vara delaktig*. På engelska kan översättningen av de båda orden vara ”participation” men andra alternativ som kan uppfattas ligga nära

---

8. Caroline Gustavsson, *Delaktighetens kris: Gudstjänstens pedagogiska utmaning*, Skellefteå 2016, 224.

9. Redovisningen som följer i detta stycke tar sin utgångspunkt, och utvecklas ytterligare, i Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 13–18.

10. *Stora synonymordboken*, Stockholm 1979.

11. Nils-Henrik Nilsson, *Gudstjänsten och vi själva*, Stockholm 2005, 143.

12. Linda Vikdahl, *Jag vill också vara en ängel: Om upplevelser av delaktighet i Svenska kyrkan hos personer med utvecklingsstörning*, Skellefteå 2014; Eva Melin, *Social delaktighet i teori och praktik: Om barns sociala delaktighet i förskolans verksamhet*, Stockholm 2013; Bert Roebben, ”Living and Learning in the Presence of the Other: Defining Education Inclusively”, *International Journal of Inclusive Education* 11 (2012), 1175–1187.

delaktighet är ”inclusion” och ”belonging”. De tydligaste exemplen på en begreppsdiskussion går även internationellt att finna i relation till en samtidig diskussion om normalitet och fysiska förutsättningar att delta i olika kyrkliga sammanhang.¹³ I denna artikel är innebörden av ordet framför allt relaterad till en svenskspråkig och kyrkligt kontextuell diskussion avseende begreppets innebörd.

I arbetet med 1986 års kyrkohandbok blev delaktighet ett nyckelord för de förändringar Svenska kyrkan ville åstadkomma, vilka bland annat handlade om att öka lekfolkets medverkan i gudstjänsterna.¹⁴ I ett material som publicerades i slutet av 1980-talet under uppmaningen ”Stoppa plågsamma gudstjänstbesök” framhölls betydelsen av att alla skulle få vara med och utföra uppgifter i gudstjänsten, något som då uttrycktes som en vilja till människors ökade delaktighet.¹⁵

Att delaktighet är beroende av gemenskap är en tanke som genomsyrar många texter om delaktighet inom, såväl som utanför, Svenska kyrkan. Linda Vikdahl har i sin avhandling om hur personer med funktionshinder upplever delaktighet visat att det i Svenska kyrkan både finns en förväntan om *normalitet* i relation till delaktighet och en *relationell* förståelse av delaktighet. Ett exempel på det förstnämnda är en förväntan om att delta aktivt, främst utifrån sin kognitiva förmåga, vilket i sig kan uttrycka en förväntan om normalitet som riskerar sätta hinder i vägen för delaktighet.¹⁶ Den relationella förståelsen av delaktighet, menar Vikdahl, kommer till uttryck till exempel i nattvardsbönen, där brödet som bryts kan tolkas som allas delaktighet av Kristi kropp.¹⁷

När gudstjänsten beskrivs i termer av ”kyrkolivets centrum” blir gemenskap som en dimension av begreppet också synlig.¹⁸ Huruvida gemenskapen förväntas vara delad med dem man själv liknar eller om delaktighet tvärtom förutsätter olikhet, har inget självklart svar. Något självklart svar har inte heller frågan vilken slags likhet som i det förstnämnda fallet avses. Martin

---

13. Se till exempel Raf Vanderstraeten, ”Inclusion Ideals and Inclusion Problems: Parsons and Luhmann on Religion and Secularization”, *Acta Sociologica* 58 (2015), 173–185; Pia Matthews, ”Participation and the Profoundly Disabled: ’Being’ Engaged – A Theological Approach”, *Journal of Religion, Disability and Health* 17 (2013), 426–438; John Swintin, ”From Inclusion to Belonging: A Practical Theology of Community, Disability and Humanness”, *Journal of Religion, Disability and Health* 16 (2012), 172–190; Hans S. Reinders, ”The Power of Inclusion and Friendship”, *Journal of Religion, Disability and Health* 15 (2011), 431–436.

14. Ninna Edgardh, *Gudstjänst i tiden: Gudstjänstliv i Svenska kyrkan 1968–2008*, Lund 2010, 93.

15. Per Harling, ”Den nya kyrkohandboken”, i *Stoppa plågsamma gudstjänstbesök: Om livet i gudstjänsten*, Stockholm 1989, 10.

16. Vikdahl, *Jag vill också vara en ängel*, 63.

17. Vikdahl, *Jag vill också vara en ängel*, 63.

18. Edgardh, *Gudstjänst i tiden*, 68; *Kyrkoordning 2018*, 17 kap.

Modéus menar exempelvis att olika syn på gudstjänsten möjliggör för olika slags gemenskaper med avseende på olikhet och likhet. Den så kallade ”högmässomodellen”, där söndagens huvudgudstjänst ställs i centrum, är den av tre modeller som enligt Modéus samlar människor utifrån förutsättningen att de är olika. Olikheten handlar här, enligt Modéus, framför allt om en icke-förväntan om ett delat intresse. I de två andra modellerna, ”andaktsmodellen”, i enlighet med vilken andakten hålls i anslutning till annan verksamhet, samt ”instegsmodellen”, där verksamheterna i sig förväntas leda in i gudstjänsten, är utgångspunkten i stället människors likhet.¹⁹ I de båda senare modellerna avses en intresselikhet, där människor tillsammans delar ett intresse för exempelvis körmusik eller syföreningen.

Caroline Krook resonerar kring delaktighet med särskilt avseende på gudstjänsten och ställer då *delaktighetens struktur* i ett slags motsatsförhållande till *åskådandets struktur*.²⁰ Vilken struktur gudstjänsten får, menar Krook, är avhängigt frågor som handlar om prästidentitet och församlings-syn. Genom att beskriva vad det innebär att vara präst tecknas också en bild av vad som menas med att vara församling och vice versa. Ninna Edgardh talar i sin tur om ett slags ömsesidig delaktighet. Ömsesidigheten går till exempel att se i lands- och glesbygdsförsamlingar, där kyrkan fyller en viktig sammanhållande funktion om den finns kvar när andra instanser som post och affär försvunnit. Det ligger så att säga i församlingsbornas intresse att ta ansvar för gudstjänstlivet därför att kyrkan i sin tur har ett ansvar för bygdens fortlevnad.²¹ Att räkna med varandra ser här ut att utgöra en del av delaktighetsbegreppet.

Frågan huruvida delaktighet i ett kyrkligt sammanhang implicerar ett visst slags kunskap eller förutsätter tro har inte heller ett entydigt svar. Martin Modéus menar till exempel att gudstjänsten i dag är konstruerad så att ”delaktighet nästan förutsätter förståelse av symbolerna”.²² Linda Vikdahl konstaterar på ett liknande sätt att riter och symboler spelar en stor roll för upplevelsen av delaktighet.²³ Innebörden av begreppet delaktighet är som exemplen visar inte självklar. För min analys av de sätt på vilka delaktighet kommer till uttryck i församlingsinstruktionerna har jag utgått ifrån en teoretisk förståelse av begreppet delaktighet som redovisas i det följande.

---

19. Martin Modéus, *Mänsklig gudstjänst: Om gudstjänsten som relation och rit*, Stockholm 2005, 116–119.

20. Caroline Krook, *Gudstjänst och gudstro*, Stockholm 1987, 163.

21. Edgardh, *Gudstjänst i tiden*, 100.

22. Modéus, *Mänsklig gudstjänst*, 154.

23. Vikdahl, *Jag vill också vara en ängel*, 198.

Aspekter av delaktighet

Utgångspunkten för studiens innehållsanalys tas i en teoretisk förståelse av begreppet delaktighet som bestående av ett antal samverkande aspekter:

Den gemensamt definierade *aktiviteten* står i centrum för delaktighet [...]. *Kontexten* och frågor om *makt* utgör ett slags villkor. Av betydelse för människors delaktighet är därtill en såväl *formell* som *informell delaktighet, interaktion, trygghet, autonomi, engagemang* och *identitet*.²⁴

Definitionen bygger på resultaten av en studie som redovisades 2016 där relationen mellan deltagande och delaktighet i Svenska kyrkans gudstjänst undersöktes. I fokus för den studien stod körsångare, präster och kyrkomusiker. Studien visade att deltagande inte i sig leder till en känsla av delaktighet. De intervjuade körsångarnas tydligaste delaktighet stod i relation till kören och den där gemensamt delade aktiviteten kring sång och musik.²⁵ Studien visade också att de relationer körsångarna har till andra körmedlemmar framstår ”som en följd av, och inte en förutsättning för, ett fokus på det gemensamma intresset för sång och musik”.²⁶ Delaktighet följer inte med denna förståelse genom ett deltagande i den sociala praktiken i sig utan kräver därtill ett antal samverkande faktorer i enlighet med den ovan framskrivna definitionen.

De olika aspekterna presenteras närmare i samband med den redovisade analysen av församlingsinstruktionerna nedan. Här kan dock konstateras att de olika aspekterna utifrån denna förståelse förväntas samverka för en möjlig känsla av delaktighet. I relation till församlingsinstruktionerna blir därför frågan hur begreppet delaktighet i sig har använts men också hur de olika aspekterna kommer till uttryck.

Begreppet delaktighet i församlingsinstruktionerna

Analysen av församlingsinstruktionerna visar att begreppet delaktighet i texterna ofta förekommer tillsammans med ett annat och förstärkande ord vilket påverkar förståelsen av begreppet. Delaktighet framstår i några fall som någonting faktiskt, som i sig förväntas synliggöra Guds närvaro. Exempel på detta är då delaktigheten beskrivs som ”viktig för oss då vi tror att det synliggör Guds närvaro i en god gemenskap”.

Ibland pekar användningarna av ordet delaktig snarare mot innebörden av begreppet ”deltar”. Exempel på detta går att se i en passage där det

24. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 224.

25. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 205.

26. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 219–220.

står att ”den som inte är delaktig i församlingens arbete idag kan känna sig välkommen”. Ibland beskrivs delaktighet också som en följd av exempelvis gudstjänstens utformning eller i termer av att ”högmässan ska skapa delaktighet” och därmed uttrycks ett förväntat orsakssamband mellan att delta och vara delaktig.

Begreppet delaktighet används också tillsammans med ”närhet”. Kyrkorummen sägs bland annat inbjuda till ”närhet och delaktighet” och ”som nyfiken gudstjänstfirare är man nära och ser och kan uppleva liturgi, musik, ord och rörelse”. Att vara nära kan här uppfattas som att möjliggöra att se och uppleva och förväntas vara av betydelse för ett slags delaktighet. Delaktighet uttrycks inte sällan då det talas om betydelsen av att människor får ett ansvar, har uppgifter och kan medverka. I församlingsinstruktionerna uttrycks till exempel en önskan att ”de som är delaktiga” ska ”vilja vara medskapare och ta ansvar”. Här förväntas delaktighet implicera handling och ett därmed ökat ansvar.

I en av församlingsinstruktionerna står det att gudstjänsten ska ”inbjuda till delaktighet”. Detta uttrycks i samma mening som de tre gudstjänstgrupperna presenteras och beskrivningen av hur dessa grupper förbereder och medverkar som gudstjänstvärdar i flertalet gudstjänster. Församlingsinstruktionernas texter pekar i dessa exempel mot en förståelse av begreppet delaktighet som tydligt kopplat till, och i vissa fall en tydlig följd av, medverkan i sig.

Delaktighet uttrycks också som ett betydelsefullt ”verktyg för att kunna förverkliga barnkonventionen” med en önskan om att ”ge [barnens] åsikter betydelse”. Här undrar jag om församlingen möjligen blandar samman begreppet delaktighet med ”talutrymme”, ”beslutsmandat” eller möjligen ”autonomi”.

I en av församlingarna är strävan ”att våra gudstjänster och vår verksamhet präglas av tillgänglighet och delaktighet genom att utgå ifrån de behov och förutsättningar som finns hos dem vi möter”. En möjlig formulering skulle här i stället vara att gudstjänsten är tillgänglig och präglas av ett ”utrymme för delaktighet”.

Begreppet delaktighet används med andra ord på flera olika och inte självklart kompatibla sätt. Men jag vill i det följande också ge exempel på hur de olika aspekterna av delaktighet kommer till uttryck i församlingsinstruktionerna. Analysen redovisas efter att den teoretiska förståelsen av respektive aspekt presenterats.

Kontexten

En utgångspunkt i förståelsen av delaktighet är att människan är en meningsskapande varelse som tolkar och önskar förstå sin tillvaro i en samtidig vilja att skapa mening. Förståelsen av livet är något en människa lär sig i samspel med sin omgivning.²⁷ Hur en individ tolkar och förstår sig själv och den sociala praktiken är därför inte isolerat från den förståelse som delas i andra sociala praktiker och sammanhang. Av betydelse för en möjlig upplevelse av delaktighet är därför kontexten. Kontexten utgörs av den samtid och det sammanhang som delas genom arbetsplatsen, vänner och familj. Det sammanhang och den samtid som individen lever i utgör därmed ett slags villkor för delaktighet. Den förståelse av kontexten som uttrycks i församlingsinstruktionerna kan med denna teoretiska utgångspunkt förväntas vara av betydelse för en möjlig delaktighet i samtliga delar av församlingens arbete.

I arbetet med församlingsinstruktionerna är ett av uppdragen att skriva fram en omvärldsanalys.²⁸ I församlingsinstruktionerna går det därför att se en tydligt framskrivna förväntan om att medvetandegöra kontexten och att ge den en betydelse för det arbete som gestaltas. Församlingarna ger uttryck för en upplevd utmaning att ”finna nya sätt att vara en levande och angelägen kyrka” och uttrycker en vilja att ”utgå ifrån de behov och förutsättningar som finns hos dem vi möter”. Det uttrycks också en vilja att arbeta i ”ljuset av omvärldsanalysen” och en av församlingarna vill ”låta omvärldsanalysen av våra stadsdelar påverka vårt arbete”.

I materialet uttrycks genomgående en önskan om att vara engagerade i lokalbygdens aktiviteter och arrangemang och en ”naturlig del i socknen”, vilket uttrycker den roll man vill att kyrkan ska ha i samhället. Det går därtill att se exempel på en analys när församlingsinstruktionen utmanar tidigare, tillsynes vedertagna föreställningar. Ett exempel på det är konstaterandet att beskrivningen av församlingens område som en plats ”där övervägande [antal församlingsbor] har det gott ställt” inte längre stämmer.

Trots det senaste exemplet och den i flera fall medvetna ambitionen så ges det i församlingsinstruktionerna få exempel på en egentlig analys av omvärlden. I församlingsinstruktionerna presenteras framför allt befolkningsstatistik, integrationsfrågor i relation till ”nya invånare” samt vilka de andra ”större kyrkorna” på orten är. Omvärldsanalysen skrivs många gånger fram i termer av geografiska gränser och presenterar traktens föreningsliv samt de institutioner som i likhet med till exempel grundskolan, är verksamma

---

27. Peter Berger & Thomas Luckmann, *Kunskaps sociologi: Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*, Stockholm 1979.

28. ”Bygga – med till tro”.

i området. Bärande arbetsplatser namnges liksom statistik gällande antal tillhöriga och landmärken i församlingen som till exempel köpcentra och turistattraktioner. Analysen och framskrivning av tänkbara konsekvenser för församlingens arbete saknas med andra ord i flera fall.

Makt som ett slags villkor

Tillsammans med kontexten kan makt beskrivas som ytterligare ett villkor av betydelse för en möjlig upplevelse av delaktighet. Maktbegreppet är i sig komplext och mångfacetterat och har kommit att få en stor betydelse inte minst genom ett diskursanalytiskt perspektiv inspirerat av Michel Foucault (1926–1984).²⁹ Enligt Foucault skapas såväl sanning som subjekt och relationer diskursivt och i det perspektivet finns ett stort intresse av att titta på dominansmönster och hur en social grupp kan underordnas en annan. Norman Fairclough har i sin tur genom ett diskursanalytiskt perspektiv studerat språket i relation till makt och ideologi. Fairclough menar att människor når makt genom asymmetri mellan deltagarna i diskursiva sammanhang samt genom de olika deltagarnas olika förmågor att påverka hur texter produceras, distribueras och konsumeras.³⁰

Makt som en aspekt av betydelse för delaktighet syftar i detta sammanhang på en såväl subjektivt upplevd som faktisk möjlighet till kontroll och inflytande över den egna situationen.³¹ En ”vertikal delaktighet” beskriver ett deltagande i beslutsprocesser som initierats uppifrån och där den faktiska makten vilar hos en av parterna. En ”horisontell delaktighet” möjliggörs först genom en delaktighetsrelation mellan jämlikar.³²

Makt uppstår i interaktionen mellan människor. Makt kan därför förändras men också koncentreras och leda till asymmetriska relationer. Hur makt fördelas handlar både om tillgången till resurser av betydelse i sammanhanget men också om en förväntan från de deltagande parterna. Makt är inte en aspekt av delaktighet som tydligt går att särskilja från de andra utan en aspekt som kan sägas genomsyra de övriga.³³ Det handlar om möjligheten att påverka och innebär därför också ett mått av ansvar.³⁴

I församlingarna kan frågor om makt förväntas synliggöras på flera olika nivåer och de behöver därför också medvetandegöras i förhållande till ett

---

29. Michel Foucault, *Religion and Culture*, New York 1999; Michel Foucault, *Diskursens ordning: Installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, Stockholm 1993.

30. Norman Fairclough, *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*, London 1995.

31. Molin, *Att vara i särklass*, 46.

32. Molin, *Att vara i särklass*, 47; Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 16; Sam Paldanius, *Delaktighet, demokrati och organisationsförändring: En kritisk ansats*, Linköping 1999.

33. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 215.

34. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 38.

antal olika arenor. I församlingsinstruktionerna synliggörs frågor om makt dock tydligast, för att inte säga endast, i talet om barnen i församlingarna. I stiftet finns en övergripande förväntan om att all verksamhet ska svara mot en barnkonsekvensanalys och samtliga instruktioner förväntas därtill rubricera ett avsnitt på just det sättet. Ambitionen är därför också att svara mot den tolfte artikeln i Barnkonventionen, det vill säga att varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör henne/honom.

Hur församlingarna genomför en barnkonsekvensanalys i sig framgår dock inte av församlingsinstruktionerna. Däremot betonas i några fall "barnens delaktighet" genom deras medverkan i gudstjänsten. Praktiska uppmaningar om att det i en församling ska finnas kuddar till barnen så att de har möjlighet att "se bättre när de sitter i kyrkbänkarna" finns också, samt exempel där betydelsen av att barnen som deltar i gudstjänsten ska få en påse eller väska med ett "åldersanpassat innehåll" lyfts fram. Detta kan förstås som en fin välkomstgest men det finns en risk att barnen sysselsätts men fortsatt saknar ett mandat och eget utrymme för engagemang i gudstjänsten. Det blir i detta sammanhang angeläget att fråga om aktiviteter arrangeras *för* eller *tillsammans med* barnen och om församlingarna arbetar för ett barnperspektiv eller barnets perspektiv.

I en av församlingsinstruktionerna uttrycks en önskan om att just "barnens perspektiv ofta ska vara i fokus" vilket föranleder frågan om det är riktigt att i ett barnkonsekvensperspektiv här undvika ordet "alltid". I övrigt går det i de församlingsinstruktioner som varit föremål för studien inte att se några uttryck för en analys av maktförhållanden mellan församlingens anställda eller mellan de anställda och församlingen och dess medlemmar/invånare i stort.

Formell och informell delaktighet

Delaktig i relation till en aktivitet kan en människa vara i formell mening genom sitt deltagande och/eller sitt medlemskap. I flertalet verksamheter i Svenska kyrkan kan människor förväntas ha en formell delaktighet. Undantag kan dock ses i relation till exempelvis de kyrkokörer där ett godkänt intagningsprov krävs för en aktiv medverkan. Men på ett övergripande plan har den formella delaktigheten en objektiv och juridisk underton.³⁵ En informell delaktighet kräver dock att individen känner sig accepterad i det sociala sammanhang som hon deltar i. En formell delaktighet är så att säga en förutsättning för att delta men är inte i sig tillräcklig för att känna sig

---

35. Molin, *Att vara i särklass*, 54.

delaktig i relation till den aktivitet som står i centrum för det gemensamma intresset.³⁶

Begreppet delaktighet används i församlingsinstruktionerna ofta tillsammans med ordet ”öppenhet”, vilket indikerar en inbjudan som riktas till alla, oberoende av religiös övertygelse eller kyrkotillhörighet. All verksamhet ska ”genomsyras av gemenskap, öppenhet och trovärdighet”. ”Vi ska gestalta en kyrka som är till för alla och öppen för alla”. Öppenhet uttrycks också som en vilja till utåtriktad verksamhet och en verksamhet ”både inom och utanför våra egna lokaler” och en önskan om att ha en ”bred förankring i bygden och samhället”. Betoningen av att ”gudstjänsterna blir tillgängliga för alla” kan uppfattas uttrycka en möjlig formell delaktighet. Det senare förutsätter dock att kyrkorummen, såväl som andra rum, också är fysiskt tillgängliga för alla.

En möjlig delaktighet i informell mening kräver att individen känner sig accepterad i det sociala sammanhanget.³⁷ Det kan till exempel handla om att bli inbjuden i den gemenskap som de andra deltagarna delar. I en analys av församlingsinstruktionerna kan konstateras att ambitionen uttrycks som att göra budskap och verksamhet ”tillgänglig för alla människor”. I en församlingsinstruktion står också att ”alla gudstjänstfirare bär gudstjänsten gemensamt” samt att ”tjänstgörande (anställda såväl som frivilliga medarbetare) har en särskild uppgift att inkludera alla närvarande”. En önskan om, och en vilja, att inbjuda till en såväl formell som informell delaktighet kan med andra ord utläsas i församlingsinstruktionerna. Huruvida en informell delaktighet verkligen möjliggörs är dessvärre svårt att avgöra utan ett bredare empiriskt underlag.

Interaktion

Interaktion är ytterligare en aspekt av betydelse för delaktighet och förutsätter en vilja från båda/alla parter att vara delaktig samt en vilja att acceptera och erkänna ”den andre” i det sociala sammanhang individen delar.³⁸ Det kan med Axel Honneths terminologi sägas bygga på ett ömsesidigt erkännande.³⁹ Interaktion kan med andra ord inte betraktas som en självklar följd av ett deltagande. ”Viljan” hos individerna blir så att säga en empirisk fråga och interaktion endast något som församlingarna, i det här fallet, kan önska och möjligen skapa utrymme och förutsättningar för.

Interaktion mellan människor kan förväntas leda till ett slags relation, men frågan är hur denna relation kan förväntas se ut. I församlingsinstruk-

36. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 211.

37. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 211.

38. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 212.

39. Axel Honneth, *Erkännande: Praktisk-filosofiska studier*, Göteborg 2003.

tionerna lyfts betydelsen av relationer ofta fram. Det beskrivs till exempel vara av betydelse att människor i gudstjänsten ”får [...] leva i relation till medmänniskan och Gud” och att ”relationen mellan Gud och människa” förnyas i gudstjänsten.

Orden delaktighet och gemenskap används i församlingsinstruktionerna för att förstärka varandra. Exempel på detta är: ”Vi ska fira gudstjänster som når och berör olika åldrar, leder till delaktighet och gemenskap”. Gemenskap, öppenhet och trovärdighet beskrivs vara ledord där gemenskapsaspekten handlar om ”en god kristen gemenskap med ett rikt gudstjänstliv”. Betydelsen av att ”lära känna varandra” och att ”känna sig hemma i kyrkans sammanhang” understryks också. I en av församlingarna beskrivs ”relationsarbetet” ha en hög prioritet och det relationella perspektivet förväntas prägla kyrkans liv. Relationsperspektivet beskrivs vara särskilt tydligt i söndagens gudstjänst.

Den betoning som görs i församlingsinstruktionerna av relationernas betydelse har säkert en orsak i övertygelsen att ”den kristna tron handlar om en relation till Gud” samt ”insikten att den kristna gemenskapen är en mänsklig gemenskap”. Men talet om betydelsen av relationer och mötesplatser i församlingsinstruktionerna kan också förstås mot bakgrund av den ”ensamhet” som i församlingsinstruktionerna beskrivs vara ”ett av de stora samhällsproblemen idag”. Att människor ska bli ”sedda” är också något som genomgående betonas i relation till församlingarnas diakonala arbete. I en av församlingarna talas om ”ensamhet, utanförskap och främlingsfientlighet” som ”vår tids nöd”.

Tillsammans med begreppen relation och gemenskap lyfts genomgående i församlingsinstruktionerna också fram betydelsen av olika mötesplatser där gemenskap kan erbjudas. Önskan om att särskilda och enskilda kyrkobyggnader utvecklar ”nya” mötesplatser uttrycks liksom önskan att skapa ”tillfälliga” mötesplatser ”för samtal och reflektion kring tro och liv”. Betydelsen av ”trygga mötesplatser” och ”goda mötesplatser” beskrivs också, liksom betydelsen av mötesplatser i en samtidig önskan att ”skapa mötesplatser där människor med olika bakgrund upplever att de kan mötas och knyta vänskapsband” för att ”bryta segregation och öppna för gemenskap”.

Samtidigt utmanar tidigare studier betoningen av gemenskapens och relationernas betydelse genom resultat som visar att relationer inte är en förutsättning för, utan en följd av, ett gemensamt fokus på den gemensamma aktiviteten eller det delade intressefokuset.⁴⁰ Interaktion handlar då framför

---

40. Ulf Janson, ”Perspektiv, aspekt och meningshorisont i förskolebarns lekförhandlingar”, i Henry Montgomery & Birgitta Qvarsell (red.), *Perspektiv och förståelse: Att kunna se från olika håll*, Stockholm 2001, 236–253; Ulf Janson, ”Delaktighet som social process – om lekande och kamratkultur i förskolan”, i Anders Gustavsson (red.), *Delaktighetens språk*, Lund 2004,

allt om en vilja att acceptera och erkänna ”den andre” i det sociala sammanhang som delas och förutsätter därför inte en relation till människor som den enskilde vare sig känner eller står särskilt nära. Det senare är något jag får anledning att återkomma till i artikelns avslutande reflektion.

Trygghet

Trygghet är ytterligare en aspekt av betydelse för en känsla av delaktighet. Trygghet är en förutsättning för och inte primärt en följd av delaktighet. Trygghet kan förstås som en möjlighet att vara den man är i mötet med människor som ”ser” en. Trygghet behöver inte kräva relationer till människor som den enskilde på ett självklart sätt vare sig känner eller står särskilt nära. ”Trygghet ser snarare ut att ha sin grund i att de andra ser en i bokstavlig mening, att någon ser en i ögonen och erkänner såväl den man är som det fysiska utrymme man behöver”.⁴¹

I en församlingsinstruktion uttrycks en önskan att verksamheten ska ”visa på Gud och genomsyras av trygghet, respekt och tolerans”. Församlingarna vill skapa trygga mötesplatser framför allt för barnfamiljer, något som förknippas med att människor får ”utrymme att komma och vara som man är”. Ambitionen finns också att ”alla känner trygghet och kontinuitet” liksom viljan att ”vinnlägga [sig] om kontinuitet och igenkänning”. Församlingsinstruktionerna beskriver på ett liknande sätt betydelsen av ”kontinuitet och trygghet i gudstjänsternas utformning och liturgi”. Trygghet kopplas också till att gudstjänsttaganden är ”uppdaterad och enkel att följa”. Att träffa ”samma vuxna genom hela sin uppväxt i samma miljö” förväntas också leda till en känsla av trygghet. Det senare är en intressant ambition i en tid där nya arbetsuppgifter, byte av karriärvägar och livslångt lärande inte bara kan betraktas som en möjlighet utan som en stark norm och förväntan på människor, något som också kan förväntas påverka församlingens anställda.

Samtidigt som kontinuitet betonas uttrycks en vilja att erbjuda ”ett mångfacetterat utbud” som ska svara mot ”nutida människors andliga behov”. Församlingarna vill hitta en form som ”många, både äldre och yngre, kan tycka om och längta till”, något som beskrivs som en utmaning då det uppfattas finnas en skillnad mellan ”t.ex. vilken stil på gudstjänst man vill ha och hur man ser på nattvardsfirandet, mellan äldre och yngre i församlingen”. I en av församlingarna vill man därför erbjuda ett slags ”smörgåsbord” av gudstjänster varje söndag.

173–199; Ulf Janson, ”Delaktig i lek – en fråga om röst i det barnkulturella”, i Karin Helander (red.), *Nu vill jag prata! Barns röster i barnkulturen*, Stockholm 2013, 13–35; Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 220.

41. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 216.

Människor förväntas med andra ord kunna komma som de är samtidigt som de individuella preferenserna förväntas finna sitt svar bland ett mångfacetterat utbud. Analysen visar att församlingsinstruktionerna i flera fall går att förstå som bärare av ett tydligare individuellt än kollektivt perspektiv på såväl kyrkan som det andliga livet.

Autonomi

Betydelsen av autonomi handlar om självbestämmande och om individens möjlighet att göra självständiga val och bestämma över sin situation. Det handlar därför inte enbart om att bli tilldelad ett beslutsutrymme utan också om möjligheten till inflytande över aktiviteten i sin helhet.⁴²

I församlingsinstruktionerna finns en oklarhet huruvida ett utrymme för den enskildes autonomi verkligen uttrycks eller om den villkoras. I en av församlingsinstruktionerna står till exempel att man vill ”bemyndiga människor och ta dem i anspråk”. Här framstår relationen mellan autonomi och tilldelad uppgift som något oklar. Texten kan antingen uppfattas ge den enskilde utrymme genom att tilldela henne en specifik uppgift eller tolkas som en uttryckt vilja att ta tillvara de egenskaper den enskilde har och därigenom bemyndiga henne.

I en av församlingsinstruktionerna uttrycks en vilja att ”ha ett rikt och varierat gudstjänstutbud där vi tar tillvara på och utvecklar de ideellas delaktighet” och i det sammanhanget lyfts också betydelsen fram av att ”barn och ungdomar bör ha inflytande och känna sig delaktiga i utveckling och utformning”. Här blir det oklart om församlingen inbjuder till medbestämmande, en medverkan, ett inflytande, om församlingarna ger utrymme för engagemang eller om den enskilde ges en faktisk autonomi.

Engagemang

En ytterligare aspekt av betydelse för delaktighet är ett utrymme samt en vilja till engagemang från den enskildes sida. I en läsning av församlingsinstruktionerna blir frågan vilket utrymme som uttrycks finnas för detsamma.

I en av församlingarna lyfter man tydligt fram att de ideella ges många möjligheter till ”engagemang och delaktighet”. Senare går i samma församlingsinstruktion att läsa att ”många ideella tar ansvar och medverkar i gudstjänsten”. I en av församlingarna uttrycks en önskan att ”ta vara på människors vilja att vara delaktiga i tjänst för andra” som en viktig del av det diakonala arbetet. Begreppen ansvar och medverkan uttrycks här som en förväntad konsekvens av ett engagemang.

---

42. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 38.

En av församlingsinstruktionerna uttrycker vad som möjligen kan tolkas som en medvetenhet om betydelsen av att människor själva *vill* vara delaktiga, då det står att man vill arbeta ”med en vidare delaktighet i gudstjänstlivet – så att fler människor finner det angeläget att fira gudstjänst”. Samtidigt är texten otydlig genom att implicera att det finns en ”vidare” och kanske därför också ”snävare” form av delaktighet.

Identitet

Identitet är ytterligare ett komplext och mångfacetterat begrepp. Med utgångspunkt i Margaret Wetherells forskning är den teoretiska förståelsen till grund för analysen att individen *blir* snarare än är. Processen är aktiv och pågående och identiteten är i detta perspektiv aldrig avslutad. Människor är som Wetherell uttrycker det ”both making and made”.⁴³

According to this view, when people “make” their identities they are attempting to develop positions which might relate their current lives to what has gone before, rendering the past, the present and the future plausible and meaningful.⁴⁴

Med avseende på delaktighet säger aspekten identitet därför också något om vem den enskilde är och tillåts vara i samspel med sin omgivning.⁴⁵ Ibland vill den enskilde vara delaktig för att visa vem hen är medan det i andra sammanhang kan vara precis tvärtom. Den enskilde kan därför avstå delaktighet i en gemenskap för att få tillgång till delaktighet i en annan.⁴⁶ Betydelsen av identitet avser således inte något essentiellt i psykologisk mening. Tvärtom konstrueras identiteten kontinuerligt om utifrån ny information och nya erfarenheter.⁴⁷ ”I den meningen handlar det här om identitet som ett verb snarare än ett substantiv och uttrycker ett slags identifikation av betydelse för den man vill vara”.⁴⁸ I analysen av församlingsinstruktionerna synliggörs identitetsaspekten genom det sätt på vilket ”sammanhanget” presenteras, det sammanhang med vilket en enskild individ kan förväntas identifiera sig.

I en av församlingsinstruktionerna står att församlingen vill vara ”en kyrka i tiden, som är öppen för människors längtan” och församlingen uttryck-

---

43. Margaret Wetherell, ”Life Histories/Social Histories”, i Margaret Wetherell (red.), *Identities, Groups and Social Issues*, London 2002, 308.

44. Wetherell, ”Life histories”, 305.

45. Molin, *Att vara i särklass*, 18.

46. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 39.

47. Ann Frisé, ”Identitet och livsåskådning”, i Ann Frisé & Philip Hwang (red.), *Ungdomar och identitet*, Stockholm 2006, 69.

48. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 212.

er därigenom en vilja att inbjuda till en möjlig identifikation för den enskilda. Ledordet ”trovärdighet” används också och uttrycker en ambition om att ”det vi säger och gör ska höra samman”. Denna trovärdighetsaspekt kan sägas inbjuda till identifikation men kan också förstås som en vilja att svara mot en förväntad äkthet eller autenticitet.⁴⁹ I församlingsinstruktionerna ges också exempel på en önskan att verka för ”en positiv mångfald och för att motverka all form av diskriminering” vilket också uttrycker en önskan att människor ska kunna identifiera sig med sammanhanget. Att förbönen ska ”förankras i det aktuella och det lokala” talar för en liknande ambition.

En otydlighet framträder dock genom en framskriven diskrepans mellan ”de medverkande” och ”de övriga gudstjänstfirarna”. I en av församlingsinstruktionerna står att ”mötet” i gudstjänsten endast sker ”mellan Gud och varje människa”. Gudstjänstens ”vi” kan med denna senare formulering uppfattas vara i högsta grad individuellt. Detta kan jämföras med andra formuleringar där ett tydligare kollektivt ”vi” uttrycks i termer av exempelvis ”vår gudstjänst är församlingens möte med Gud och med Jesus Kristus”.

Vilken aktivitet står i centrum?

En av utgångspunkterna för en upplevelse av delaktighet är att aktiviteten är gemensamt definierad.⁵⁰ Ett fokus på ”aktiviteten” uttrycker inte en önskan om verksamhetsfokus för verksamhetens skull. I den betydelse begreppet aktivitet används i detta sammanhang kan den sägas besvara den didaktiska frågan ”vad” och i det perspektivet uttryckas som både ett innehåll och en uppgift.⁵¹ Oavsett om aktiviteten beskrivs som ett innehåll eller en uppgift så måste den, för att möjliggöra delaktighet, i enlighet med denna förståelse definieras och bäras gemensamt.

I flertalet församlingsinstruktioner presenteras aktiviteten och ett gemensamt intressefokus framför allt i termer av en uppgift. I en önskan om att synliggöra konfirmanderna lyfts som exempel betydelsen av att ge dem ”praktiska uppgifter i mässan” fram. Ett tydligt tema i flera av församlingsinstruktionerna är att arbetet/verksamheten ska leda in mot gudstjänsten, vilket till exempel uttrycks i termer av att ”verksamheten bör leda till delaktighet i gudstjänsterna och ett personligt växande i tro och liv”. Det finns också exempel på andra perspektiv genom uttryck för en vilja att utveckla ”vardagsverksamheten för barn och familj samt ungdomar när det gäller andaktslivet”. Exempelen kan därmed läsas som uttryck för två oli-

---

49. Fredrik Modéus, *Längta efter liv: Församlingsväxt i Svenska kyrkan*, Stockholm 2009, 73.

50. Gustavsson, *Delaktighetens kris*, 217–219.

51. Anne-Louise Eriksson, ”Kyrkan och den postmoderna utmaningen”, i Lars Ingelstam, Johnny Jonsson & Berit Åqvist (red.), *Spår av Gud*, Stockholm 2006, 243.

ka gudstjänstmodeller i enlighet med Martin Modéus tidigare presenterade terminologi.

I formuleringen av högmässan som ”en fest kring det kristna mysteriet, nattvarden” så framträder nattvarden som en tydlig aktivitet och ett intressefokus. I en av församlingsinstruktionerna framträder förkunnelsen som ett intressefokus och en tydlig aktivitet genom ambitionen att ”förkunna budskapet om Jesus Kristus och genom olika mötesplatser mellan människor och Gud erbjuda gemenskap med tron som grund”. Men formuleringen skulle också kunna tolkas som att gemenskapen i sig är den aktivitet kring vilken människor samlas. Ytterligare exempel på vad som kan förstås som en aktivitet och ett intressefokus är den uttryckta ambitionen att ”finnas för alla som behöver stöd och kraft”. Men det uttrycks också ett (möjligen helt annat) fokus genom viljan att inbjuda till professionella konserter och musikevenemang.

I en av församlingarna beskriver man hur solidarisk handel och ekonomisk utjämning gör ”alla delaktiga och skapar mötesplatser”. En fråga i relation till denna församlingsinstruktion är om det går att se en så självklar korrelation. Men samtidigt skrivs här en tydlig aktivitet fram, kring vilken människor samlas och som möjliggör delaktighet. På ett liknande sätt beskrivs i en av församlingsinstruktionerna det ”omfattande diakonala behov” som församlingen ser och behovet av ”hjälp åt utsatta” som en prioritet i församlingarnas liv, vilket uttrycker ett tydligt intressefokus.

Avslutande reflektion

Syftet med föreliggande artikel har varit att beskriva och kritiskt reflektera över hur delaktighet kommer till uttryck i några av Svenska kyrkans församlingsinstruktioner. Sammanlagt har 19 församlingsinstruktioner varit föremål för analys. Studien visar att aspekter av betydelse för delaktighet (men också att ordet delaktighet i sig) används på olika och ibland inte helt kompatibla sätt. Skillnaden mellan att delta och vara delaktig framstår inte som självklar. Ett resultat av denna analys är behovet att tydligare skriva fram skillnaden mellan att delta och vara delaktig, en skillnad som i dag kan uppfattas vara alltför oreflekterad. Delaktighet är en personlig upplevelse och därför inget som kan tillskrivas någon annan. Ett deltagande leder inte i sig till delaktighet. Ett tydligt exempel på detta går att se i relation till frågor om interaktion och engagemang i exemplen ovan. I båda fallen är det något som alla parter själva måste önska och kyrkan/församlingen utgör därför ett sammanhang som enbart kan erbjuda utrymme för detsamma.

Ett ytterligare exempel på vad som behöver tydliggöras i församlingsinstruktionerna är kontexten. Församlingsinstruktionernas omvärldsanalys

riskerar i nuläget att bli endast en beskrivning utan egentliga konsekvenser för församlingarnas konkreta arbete. Omvärldsanalysen kan genomgående fördjupas och därigenom få en stor betydelse för att synliggöra de människor och sammanhang med vilka kyrkans anställda och ideella krafter, körsångare och skolbarn, delar liv. En resurs i detta sammanhang kan diakonerna vara, vilka förväntas ha en god bild av ”den andre” i församlingen. Min uppmaning till församlingarna är också att tydligare ta tillvara den forskning som redan görs avseende kontexten. Möjligen är sammanställningen av denna slags forskning ett uppdrag som skulle ligga på nationell nivå eller ett uppdrag som stiftet tydligare kan bära. Den ekonomiska styrka som krävs för detta slags forskning misstänker jag att Svenska kyrkan inte vare sig nu eller i framtiden kan räkna med att enskilda församlingar har.

Kravet på församlingarna att skriva fram en barnkonsekvensanalys är vällovt och gör att maktstrukturer kan synliggöras. Men jag vill varna för att ett bristande ansvar och en faktisk maktfördelning också kan döljas bakom ett vackert tal om barnets rätt att utforska tron på sina egna villkor. Ambitionen att ställa barnet i centrum riskerar att bli en verksamhet *för* barn men inte *tillsammans med* barn. Analysen visar att frågor om ansvarsfördelning men också frågor om ett teologiskt tolknings- och talutrymme saknas i församlingsinstruktionerna som varit föremål för denna analys.

Analysen pekar också mot att församlingarnas intressefokus behöver tydliggöras och att relationernas plats och betydelse behöver utmanas i arbetet med församlingsinstruktionerna. Alla vill inte stå i en relation som är vare sig personlig eller privat men kan ändå genom att bli ”sedd” i sammanhanget känna delaktighet i relation till det gemensamma intressefokus, den aktivitet som delas. Människor som samlas runt ett intressefokus och en aktivitet kommer att utgöra en gemenskap av människor ur vilken relationer därefter kan skapas.

Analysen visar att den aktivitet kring vilken människor samlas uttrycks på flera olika sätt i samma församling, pastorat och stift. Det är därför svårt att urskilja *ett* intressefokus. Detta behöver inte i sig vara ett problem men kan innebära att alla inte kommer kunna känna sig delaktiga i detsamma, vilket i så fall behöver medvetandegöras. Körsångarna kan så att säga vara delaktiga i kören och barnen i barngruppen och konfirmanderna i konfirmandgruppen, men de kan inte därmed antas dela en självklart gemensam aktivitet.

Ett större problem är det dock om otydligheten som går att se gällande intressefokus döljer och beror på svårigheten att skriva fram en gemensam teologisk grund i församlingen. Denna misstanke förstärks av det faktum att det, i de textavsnitt där det diakonala arbetet presenteras, är enklare att

finna uttryck för ett gemensamt delat intressefokus. Exempel på det senare är arbetet för ensamma, fattiga och utsatta, eller arbetet för solidarisk handel. Den teologi som ligger till grund för det diakonala arbetet ser med andra ord ut att vara tydligare gemensamt definierad och uttalad i församlingarna, än den teologi och ecklesiologi som ligger till grund för exempelvis den gudstjänst som ska gestaltas.

I arbetet med församlingsinstruktionerna bör man fråga sig vem som kan förväntas formulera teologin men också vem som har mandat att initiera ett sådant samtal. En ytterligare fråga bör vara *var* ett samtal om teologi i församlingen, i pastoratet och i stiftet egentligen förs. Utan att här vare sig vilja eller kunna besvara frågorna menar jag det vara svårt, för att inte säga omöjligt, att utvärdera en församlings arbete i termer av delaktighet utan att veta kring vad människor samlas och i förhållande till vilket intressefokus församlingarna vill öppna för alla människors delaktighet.

Församlingsinstruktionerna skulle också tjäna på en tydligare reflektion kring textens ”vi” och ”de”. Risken finns genom den otydlighet som nu går att se, att utvärderingar av församlingarnas arbete endast görs i relation till antalet gudstjänstbesökare och konfirmand- och dopfrekvens. Huruvida nattvarden, kyrkokonserterna, sopplunchen eller den öppna förskolan står i fokus för församlingens arbete uttrycker samtidigt i sig en teologi. Min övertygelse är att församlingarna skulle tjäna på en mer medveten reflektion kring dessa frågor för att församlingsinstruktionen inte bara ska komma att tjäna som en punkt på dagordningen eller en hyllvärmare, utan i stället få vara ett dokument där en levande såväl teologi- som församlingssyn formuleras och kan utvärderas.

Delaktighet kräver såväl formell som informell delaktighet, en hänsyn till kontexten och ett medvetandegörande av maktstrukturer, ett utrymme för interaktion, trygghet, autonomi, engagemang och en möjlig identifikation för den enskilde. Genom att i församlingsinstruktionerna tydliggöra de olika aspekter som en känsla av delaktighet kräver kan det bli tydligare vilka mål som församlingarna sätter upp och därefter möjligt att utvärdera hur de olika delaspekterna svarar mot det slags delaktighet som församlingen önskar. Detta skulle i sig ge möjlighet för framtida utvärderingar av mer än kvantifierbara mål i församlingarnas verksamhet. ▲

SUMMARY

Participation is a term often used in the church. The term is part of the ecclesiastical vocabulary, but is also used outside this context, with a mostly positive connotation and meaning. Participation is described as a right, something that should exist, and as a condition that is, or is not, fulfilled

under given circumstances. Often it is a normative aspiration. But what does participation mean? Does one become involved by participating? How is participation expressed in the parishes' fourfold task of worshipping, teaching, carrying out welfare work, and spreading the Gospel in accordance with the church order? The purpose of this article is to examine how participation is reflected in some of the parish instructions of the Church of Sweden. The article argues for the importance of a more clear distinction between being present and being involved. The article also argues that the various aspects that a sense of involvement requires must be clarified. A greater awareness of the complexity of the concept participation can be expected to allow future evaluations of more than quantifiable targets in parish activities.